

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
5 päivänä huhtikuuta 2016¹

Asia C-57/15

United Video Properties Inc.
vastaan
Telenet NV

(Ennakkoratkaisupyyntö – Hof van Beroep te Antwerpen (Antwerpenin ylioikeus, Belgia))

Teollis- ja tekijänoikeudet — Direktiivi 2004/48/EY — 14 artikla — Oikeudenkäyntikulut — Asianajo- ja asiantuntijakulujen korvaaminen — Asianajajan palkkioiden enimmäismäärä

1. Hof van Beroep te Antwerpenin (Antwerpenin ylioikeus) käsiteltävässä ennakkoratkaisupyyntönsä esittämät kysymykset eivät ensi näkemältä vaikuta laajoilta, mutta tosiasiasa niissä on kyse vaikeista oikeudellisista ongelmista. Vaikka ne lähtökohtaisesti liittyvät ainoastaan sellaisten kansallisten sääntöjen (käsiteltävässä asiassa Belgian sääntöjen), jotka koskevat asian hävinneen asianosaisen korvattavaksi kuuluvia tiettyjä oikeudenkäyntiin liittyviä kuluja, unionin oikeuden mukaisuuteen, niiden johdosta on pohdittava laajemmin myös unionin oikeuden vaikutusta jäsenvaltioiden siviiliprosessilakeihin.

2. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen epäilykset liittyvät Belgian järjestelmän (lain ja kassaatiotuomioistuimen oikeuskäytännön) soveltamiseen asianajajan palkkioihin ja asiantuntijakuluihin teollis- ja tekijänoikeuksien suojaa koskevassa oikeudenkäynnissä. Koska direktiivi 2004/48/EY² sisältää erityisen säännöksen oikeudenkäyntikuluista, sitä on lähtökohtaisesti noudatettava jokaisen jäsenvaltion menettelysäännöissä. Ongelmana on siviiliprosessilain ja Belgian Hof van Cassatien (kassaatiotuomioistuin) oikeuskäytännön, joita molempia sovelletaan yleisesti kaikentyyppisiin oikeusmenettelyihin, yhteensovittaminen sellaisen unionin oikeuden alakohtaisen säännöksen kanssa, joka koskee erityisesti teollis- ja tekijänoikeuksien alan tuomioistuinmenettelyjä, jos tällainen yhteensovittaminen on ylipäänsä mahdollista.

3. Joillakin direktiiveillä, kuten käsiteltävällä direktiivillä, jolla unionin tuomioistuimelle annetaan toimivalta asiassa, joka muussa tapauksessa kuuluisi jäsenvaltioiden yksinomaiseen toimivaltaan, pyritään yhdenmukaistamaan tiettyjä jäsenvaltioiden menettelysääntöjä. Näiden direktiivien soveltamisala on loogisesti rajattu koskemaan vain tiettyä yhtä tai useampaa alaa (esim. teollis- ja tekijänoikeudet, kilpailun suojele, ympäristö, kuluttajansuoja). Alakohtaisten menettelysääntöjen, jotka eivät aina ole keskenään johdonmukaisia ja jotka on sisällytettävä osaksi kansallista oikeusjärjestystä, yleistyminen voi johtaa epätoivotusti niiden maiden prosessioikeuden pirstaloitumiseen, joissa on useiden vuosien ajan ansiokkaasti pyritty kodifioimaan lainsäädäntöä antamalla yleisiä prosessilakeja, joilla korvataan useat erilliset menettelysäännöt yhdellä ainoalla säännöstöllä.

1 — Alkuperäinen kieli: espanja.

2 — Teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta 29.4.2004 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EUVL L 157, s. 45; jäljempänä direktiivi).

4. Käsiteltävässä riita-asiassa on kyse ensinnäkin niiden voittaneen asianosaisen asianajajan palkkiosummien määrittämisestä, jotka hävinneen asianosaisen on korvattava, Belgian lainsäädännön ja siinä asetetun enimmäismäärän näkökulmasta. Toiseksi asiantuntijakulujen osalta kyse ei niinkään ole niiden määrän määrittämisestä vaan varsinaisen maksuvelvollisuuden syntymisestä, kun otetaan huomioon Hof van Cassatien (kassaatiotuomioistuin) aiheesta antama oikeuskäytäntö. Epäilystä on siitä, ovatko kyseisen enimmäismäärän asettaminen ja kansallinen oikeuskäytäntö sopusoinnussa direktiivin 14 artiklan kanssa.

5. Ennakkoratkaisupyyntö mahdollistaa sen selvittämisen, onko jäsenvaltioilla tietty harkintavalta, kun ne säätävät hävinneen asianosaisen maksettavaksi kuuluvien oikeudenkäyntikulujen korvaamisjärjestelmästä, jossa korvattaville oikeudenkäyntikuluille joko asetetaan enimmäismäärät tai suljetaan kokonaan pois niiden korvaaminen, kun tuomioistuinmenettelyt kuuluvat molemmissa tapauksissa direktiivin soveltamisalaan.

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

1. Direktiivi 2004/48

6. Direktiivin johdanto-osan 4, 5, 10 ja 26 perustelukappaleessa säädetään seuraavaa:

”(4) Kansainvälisellä tasolla kaikkia jäsenvaltioita ja yhteisöä itseään sen toimivaltaan kuuluvien kysymysten osalta sitoo sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista, jäljempänä ”TRIPS-sopimus”, joka on hyväksytty neuvoston päätöksellä 94/800/EY – – Uruguayn kierroksen monenvälisen kauppaneuvottelujen osana ja on tehty Maailman kauppajärjestön puitteissa.

(5) TRIPS-sopimus sisältää muun muassa teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamiseen tähtäviä keinoja koskevia määräyksiä, jotka ovat kansainvälisesti sovellettavia yhteisiä normeja, ja jotka on pantu täytäntöön kaikissa jäsenvaltioissa. Tämä direktiivi ei vaikuta jäsenvaltioiden kansainvälisten velvollisuuksien, TRIPS-sopimukseen perustuvat mukaan lukien, noudattamiseen.

--

(10) Tämän direktiivin tavoitteena on lähentää lainsäädäntöjä, jotta voidaan varmistaa teollis- ja tekijänoikeuksien suojan korkea, yhdenvertainen ja yhdenmukainen taso sisämarkkinoilla.

--

(26) Loukkauksesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseksi olisi tapauksissa, joissa loukkaaja tiesi tai hänellä oli riittävät perusteet tietää, että hän oli ryhtynyt loukkaavaan tekoon, oikeudenhaltijalle myönnettävien vahingonkorvausten määrässä otettava huomioon kaikki asiaankuuluvat näkökohdat, kuten oikeudenhaltijan tulonmenetykset ja loukkaajan saama perusteeton etu sekä tarvittaessa oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta aiheutunut aineeton vahinko. -- Tarkoituksena ei ole säätää rankaisevista korvauksista, vaan vahingonkorvauksesta, joka perustuu objektiivisiin perusteisiin ja jossa otetaan huomioon oikeudenhaltijalle koituneet muun ohessa tutkimuksista ja tunnistamisesta aiheutuneet kulut.”

7. Direktiivin 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tämä direktiivi koskee teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseksi tarvittavia toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja. Tässä direktiivissä käsite teollis- ja tekijänoikeudet käsittää myös teollisoikeudet.”

8. Direktiivin 3 artiklassa säädetään jäsenvaltioiden ”yleisestä velvoitteesta”, joka koskee II luvussa säänneltyjä ”toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja”, seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on säädettävä tarvittavat toimenpiteet, menettelyt ja oikeussuojakeinot tässä direktiivissä tarkoitettujen teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseksi. Näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on oltava oikeudenmukaisia ja tasapuolisia, ne eivät saa olla liian monimutkaisia tai kalliita eivätkä ne saa sisältää kohtuuttomia määräaikoja tai johtaa aiheettomiin viivytyksiin.

2. Näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on myös oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niitä on sovellettava siten, että vältetään luomasta esteitä lailliselle kaupankäynnille ja säädetään takeista niiden väärinkäytön estämiseksi.”

9. Direktiivin II luvun 6 jaksoon, joka koskee vahingonkorvauksia ja oikeudenkäyntikuluja, sisältyvät 13 ja 14 artikla, joissa säädetään seuraavaa:

”13 artikla

--

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset määräävät vahingon kärsineen osapuolen hakemuksesta loukkaajan, joka tiesi tai jolla oli riittävät perusteet tietää ryhtyneensä loukkaavaan tekoon, maksamaan oikeudenhaltijalle vahingonkorvauksen, joka vastaa tälle loukkauksen johdosta koitunutta tosiasiallista vahinkoa. Määrittäessään vahingonkorvauksen oikeusviranomaisten on:

- a) otettava huomioon kaikki asianmukaiset näkökohdat, kuten vahingon kärsineelle osapuolelle aiheutuneet kielteiset taloudelliset seuraukset, saamatta jäänyt voitto mukaan lukien, loukkaajan saama perusteeton etu ja soveltuviin tapauksiin muita kuin taloudellisia tekijöitä, kuten oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta aiheutunut aineeton vahinko; tai
- b) vaihtoehtona a kohdan säännökselle oikeusviranomaiset voivat soveltuviin tapauksiin määrittää vahingot kiinteänä määränä esimerkiksi vähintään niiden rojaltien tai maksujen määrän perusteella, jotka oikeudenloukkaaja olisi joutunut suorittamaan, jos se olisi pyytänyt lupaa käyttää kyseistä teollis- ja tekijänoikeutta.

2. Jos oikeudenloukkaaja ei ole tietoisesti ryhtynyt loukkaavaan tekoon tai ryhtyi loukkaavaan tekoon ilman, että hänellä oli riittävät perusteet tietää ryhtyvänsä siihen, jäsenvaltiot voivat säätää, että oikeusviranomaiset voivat määrätä voitot perittäviksi takaisin tai maksettavaksi vahingonkorvauksen, joka voi olla ennalta määrätty.

14 artikla

--

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja muut oikeudenkäynnin voittaneelle osapuolelle aiheutuneet kulut kuuluvat yleensä oikeudenkäynnin hävinneen maksettaviksi, jollei se ole kohtuutonta.”

B Kansallinen oikeus

10. Belgian siviiliprosessilain (Gerechtig Wetboek), joka on annettu 10.10.1967, 827 §:n 1 momentissa säädetään, että kanteesta luopuminen johtaa aina luopuvan asianosaisen velvollisuuteen maksaa oikeudenkäyntikulut.

11. Siviiliprosessilain 1017 §:ssä säädetään, että ellei erityislaissa toisin säädetä, lopullisessa tuomioistuinratkaisussa tuomitaan hävinnyt asianosainen maksamaan oikeudenkäyntikulut, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tuomioistuinratkaisussa mahdollisesti vahvistetun asianosaisten keskinäisen sopimuksen soveltamista.

12. Siviiliprosessilain 1018 §:n 4 ja 6 momentin mukaan oikeudenkäyntikuluihin kuuluvat

- kaikki tutkintatoimenpiteistä aiheutuneet kustannukset, erityisesti todistajien ja asiantuntijoiden *kulut*,
- siviiliprosessilain 1022 §:ssä säädetty oikeudenkäyntikorvaus.

13. Siviiliprosessilain 1022 §:n mukaan oikeudenkäyntikorvaus on kiinteämääräinen korvaus voittaneen asianosaisen asianajajan palkkioista ja asianajokuluista.

Ministerineuvostossa tehdyllä kuninkaan päätöksellä vahvistetaan oikeudenkäyntikorvauksen vähimmäis- ja enimmäismäärät, jotka perustuvat asian luonteeseen ja oikeusriidan merkittävyyteen.

Tuomioistuin voi jonkin asianosaisen pyynnöstä erityisin syin perustellulla päätöksellä pienentää tai suurentaa korvausta kuninkaan päätöksessä asetettujen enimmäis- ja vähimmäismäärien rajoissa. Päätöksessään tuomioistuin ottaa huomioon

- hävinneen asianosaisen maksukyvyyn korvauksen määrän pienentämiseksi
- asian monimutkaisuuden
- voittaneelle asianosaiselle sopimuksin määrätyt korvaukset
- vaatimusten ilmeisen kohtuuttomuuden.

Mitään asianosaista ei voida velvoittaa maksamaan toiselle asianosaiselle oikeudenkäyntikorvausta suurempaa korvausta asianajajan käytöstä.

14. Oikeudenkäyntikorvauksen suuruuden vahvistamisesta 26.10.2007 tehdyssä kuninkaan päätöksessä (Koninklijk Besluit tot vaststelling van het tarief van de rechtsplegingsvergoeding, jäljempänä kuninkaan päätös) täsmennettiin tariffit, joiden perusteella määritettiin siviiliprosessilain 1022 §:ssä tarkoitetut oikeudenkäyntikorvauksen vähimmäis- ja enimmäismäärät. Kuninkaan päätöksen 2 §:n mukaan päätöksen 4 §:ssa tarkoitettuja tilanteita lukuun ottamatta oikeudenkäyntikorvaukset oikeusriidoissa, jotka koskevat rahassa arvioitavia vaatimuksia, vahvistetaan seuraavasti:

	Viitemäärä	Vähimmäismäärä	Enimmäismäärä
Enintään 250,00	150,00	75,00	300,00
250,01–750,00	200,00	125,00	500,00
750,01–2 500,00	400,00	200,00	1 000,00
2 500,01–5 000,00	650,00	375,00	1 500,00
5 000,01–10 000,00	900,00	500,00	2 000,00
10 000,01–20 000,00	1 100,00	625,00	2 500,00
20 000,01–40 000,00	2 000,00	1 000,00	4 000,00
40 000,01–60 000,00	2 500,00	1 000,00	5 000,00
60 000,01–100 000,00	3 000,00	1 000,00	6 000,00
100 000,01–250 000,00	5 000,00	1 000,00	10 000,00
250 000,01–500 000,00	7 000,00	1 000,00	14 000,00
500 000,01–1 000 000,00	10 000,00	1 000,00	20 000,00
Vähintään 1 000 000,01	15 000,00	1 000,00	30 000,00

Kuninkaan päätöksen 3 §:n mukaan oikeusriidoissa, joiden kohdetta ei voida arvioida rahassa, oikeudenkäyntikorvauksen viitemäärä on 1 200 euroa, jolloin vähimmäismäärä on 75 euroa ja enimmäismäärä 10 000 euroa.

Kuninkaan päätöksen 8 §:ssä säädetään edellä mainittujen määrien ajantasaistamisesta.

II Pääasian tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymykset

15. United Video Properties, Inc. (jäljempänä UVP) oli tilausmedian jakelujärjestelmässä palvelimelle tapahtuvaa datan tallentamista koskevan 27.3.2008 myönnetyn eurooppapatentin EP 1327209 haltija. UVP katsoi, että Telenet NV (jäljempänä Telenet) oli loukannut sen kyseistä patenttioikeutta, ja nosti 7.6.2011 kanteen tätä yhtiötä vastaan. Se vaati lähinnä, että Telenetin todetaan loukanneen sen patenttioikeutta ja että se määrätään lopettamaan suorat ja välilliset patenttiloukkaukset. UVP vaati myös, että Telenet velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

16. Telenetin esitettyä vastakanteensa Rechtbank van Koophandel te Antwerpenin (Antwerpenin kauppatorioistuin) puheenjohtajan sijainen julisti 3.4.2012 antamallaan määräyksellä patentin EP 1327209 belgialaisen osan mitättömäksi, koska se ei täyttänyt uutuusvaatimusta, ja velvoitti UVP:n maksamaan yhteensä 11 000 euron suuruiset oikeudenkäyntikulut. UVP teki 27.8.2012 tästä määräyksestä valituksen Hof van Beroep te Antwerpeniin (Antwerpenin ylioikeus).

17. UVP oli samanaikaisesti nostanut kyseisen patentin englantilaista osaa koskevan kanteen Virgin Media -yritystä (joka ei liity pääasiaan) vastaan. High Court of Justice (England & Wales) (alioikeus, Lontoo) julisti 14.7.2014 patentin mitättömäksi keksinnöllisyyden puuttumisen perusteella. Mainittujen kahden ratkaisun johdosta UVP päätti luopua valituksestaan 14.8.2014 esittämällään kirjelmällä, jonka se vahvisti myöhemmällä 24.10.2014 esittämällään kirjelmällä.

18. UVP:n luovuttua valituksestaan Telenet vaati Hof van Beroep te Antwerpenia (Antwerpenin ylioikeus) hyväksymään luopumisen ja toteamaan,

- että asianajajan apuun liittyvien palkkioiden ja kulujen korvaamisesta 21.4.2007 annettu laki (wet betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat) ja oikeudenkäyntikorvauksen suuruuden vahvistamisesta tehty kuninkaan päätös ovat direktiivin 14 artiklan vastaisia
- että myös Hof van Cassatien (kassaatiotuomioistuin) oikeuskäytäntö, jonka mukaan asiantuntija-apuun liittyvät palkkiot ja kulut voidaan periä hävinneeltä asianosaiselta vain, jos hänen tuottamuksensa todetaan, on direktiivin 14 artiklan vastainen
- että UVP veloitetaan maksamaan sille 185 462,55 euroa korvauksena asianajokuluista ja 44 400 euroa korvauksena patenttiasiamiehen teknisestä asiantuntija-avusta.

19. Telenet väittää sille kuuluvasta oikeudenkäyntikulujen korvauksesta, joka on pääasian ainoa kohde, että Belgian oikeuden mukaan hävinnyt asianosainen on velvollinen maksamaan oikeudenkäyntikulut. Kuninkaan päätöksessä asetetaan kuitenkin oikeudenkäynnin hävinneen asianosaisen korvattavaksi kuuluville asianajokuluille enimmäismäärät, joita ei voida ylittää, mikä on Telenetin mukaan ristiriidassa direktiivin 14 artiklan kanssa.

20. Telenetin mukaan Hof van Cassatien (kassaatiotuomioistuin) oikeuskäytännössä vahvistetaan, että teknisen asiantuntija-avun kulut, jotka eivät kuulu 21.4.2007 annetun lain tai kuninkaan päätöksen soveltamisalaan, voidaan korvata ainoastaan, jos oikeudenkäynnin hävinneen asianosaisen tuottamus todetaan, mikä sekin on ristiriidassa direktiivin 14 artiklan kanssa.

21. Tällaisessa tilanteessa Hof van Beroep te Antwerpen (Antwerpenin ylioikeus) esittää 26.1.2015 antamallaan välipäätöksellä seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1) Onko teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta annetun direktiivin 14 artiklan ilmaisu ’kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja muut – – kulut’ esteenä Belgian lainsäädännölle, jossa tuomioistuimelle annetaan mahdollisuus ottaa huomioon asian täsmälliset erityispiirteet ja jossa asianajajan käytöstä aiheutuneille kuluille määritetään vaihtelevista kiinteistä tariffeista koostuva järjestelmä?
- 2) Onko teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta annetun direktiivin 14 artiklan ilmaisu ’kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja muut – – kulut’ esteenä oikeuskäytännölle, jonka mukaan teknisen avustajan kulut voidaan määrätä korvattaviksi vain tapauksissa, joissa tuottamus todetaan (sopimusperusteisen tai sopimukseen perustumattoman vastuun nojalla)?”

III Yhteenveto asianosaisten lausumista

A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

22. UVP ei ota kantaa ennakkoratkaisukysymykseen muuten kuin väittämällä, että kyseessä on komission ja Belgian hallituksen välinen riita direktiivin asianmukaisesta täytäntöönpanosta.

23. Telenet väittää, että koska se on voittanut direktiivin soveltamisalaa koskevan oikeudenkäynnin, on sovellettava direktiivin 14 artiklaa, jonka mukaan asian hävinneen asianosaisten on korvattava sille pääasiassa syntyneet kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut kokonaisuudessaan.

24. Telenetin mukaan käsitteet ”kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut” ja ”[jollei se ole] kohtuutonta” ovat unionin oikeuden itsenäisiä käsitteitä, joita on tulkittava yhdenmukaisesti koko unionissa. Toisenlainen tulkinta olisi vastoin direktiivin tavoitetta, kuten todetaan tuomiossa *Realchemie Nederland*³ vahvistetussa oikeuskäytännössä.

25. Telenet katsoo, ettei direktiivin keskeinen tavoite toteudu, jos tuomioistuimet, käsiteltävässä asiassa Belgian tuomioistuin, eivät suojele riittäväällä tavalla immateriaalioikeuksien haltijoita, vaan oikeudenkäynnin voittanut asianosainen voi saada hävinneeltä asianosaiselta korvauksena ainoastaan pienen osan asianajajan palkkioista.

26. Perustellakseen väitettään siitä, ettei taloudellista ylärajaa voida laillisesti asettaa, jos sellaista ei ole direktiivissä asetettu, Telenet tukeutuu analogisesti unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön ja tarkemmin sanottuna tuomioon *McDonagh*.⁴ Telenetin mukaan 11 000 euron enimmäismäärä ei voi olla kohtuullisuuden ja oikeasuhteisuuden käsitteiden mukainen, sillä ne ovat luonteeltaan suhteellisia. Direktiivin 14 artikla estää näin ollen enimmäismäärän asettamisen voittaneen asianosaisten saamalle korvaukselle.

27. Telenet viittaa tuomioon *Marshall* ja tuomioon *VTB-VAB* ja *Galatea*⁵ tukeakseen väitettään siitä, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön vastainen on sellainen kansallinen lainsäädäntö, joka on laadittu absoluuttisin ja periaatteellisin sanamuodoin ja jossa ei voida ottaa huomioon tapauskohtaisia olosuhteita, kun direktiiveissä ei ole säädetty asiasta yhtä joustamattomasti.

28. Komission mukaan direktiivin 14 artikla on muotoiltu hyvin yleisesti. Siinä käytetään yleistä sanamuotoa ja otetaan käyttöön sääntö, jossa sallitaan kohtuusyistä tehdyt poikkeukset, mikä tarkoittaa, että jäsenvaltioilla on laaja harkintavalta saattaessaan säännöstä osaksi kansallista lainsäädäntöään.

29. Komission mukaan 14 artiklaa on tarkasteltava direktiivin yleisen tarkoituksen (johdanto-osan kymmenes perustelukappale) ja tuomion *Realchemie Nederland*⁶ valossa, jotta voidaan taata tehokas immateriaalioikeuksien suoja.⁷ Lisäksi on otettava huomioon seuraavat seikat:

— Direktiivin 14 artiklan erityistavoitteena on ehkäistä se, että ne, joiden immateriaalioikeuksia on loukattu, jättävät ryhtymättä oikeuksiensa turvaamiseksi käytävään tuomioistuinmenettelyyn.⁸

3 — C-406/09, EU:C:2011:668, 47 ja 48 kohta.

4 — C-12/11, EU:C:2013:43, 40 ja 42 kohta.

5 — Tuomio *Marshall* (C-271/91, EU:C:1993:335) ja tuomio *VTB-VAB* ja *Galatea* (C-261/07 ja C-299/07, EU:C:2009:244).

6 — C-406/09, EU:C:2011:668. Tämän tuomion mukaan direktiivin yleisenä tavoitteena on lähentää jäsenvaltioiden lainsäädäntöjä, jotta voidaan varmistaa teollis- ja tekijänoikeuksien suojan korkea, yhdenvertainen ja yhdenmukainen taso.

7 — Tuomio *L'Oréal ym.* (C-324/09, EU:C:2011:474, 131 kohta).

8 — Tuomio *Realchemie Nederland* (C-406/09, EU:C:2011:668, 48 kohta).

- Tuomioistuimenmenettelyihin liittyvät kustannukset voivat käytännössä olla merkittävä este menettelyihin ryhtymiselle, minkä lisäksi jäsenvaltioiden menettelysäännöissä oli ennen direktiivin täytäntöönpanoa huomattavia eroja, jotka eivät ole poistuneet sen jälkeenkään.⁹
- Direktiivin 14 artiklan yhteydessä voidaan korostaa, että kuten sen 3 artiklassa säädetään, toimenpiteet, menettelyt ja oikeussuojakeinot eivät saa olla liian monimutkaisia tai kalliita, minkä lisäksi niiden on oltava myös tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia.

30. Komission mukaan direktiivin 14 artikla ei estä Belgiassa käytössä olevan kaltaista järjestelmää, jossa asianajokulut määritetään kiinteämääräisinä. Tällaisen järjestelmän käyttöönotto kuuluu jäsenvaltioiden harkintavaltaan, eikä mikään viittaa siihen, että direktiivin 14 artiklassa tai muussakaan artiklassa rajoitettaisiin tätä harkintavaltaa. Komission mukaan järjestelmä tarjoaa hyvään lainkäyttöön ja erityisesti oikeusvarmuuteen ja ennakoitavuuteen liittyviä etuja. Epätietoisuus oikeudenkäynnissä maksettavaksi tulevista tai takaisinperittävistä kuluista voi haitata asian vireillepanoa oikeudessa. Varoittava vaikutus voisi kohdistua myös immateriaalioikeuksien haltijoihin. Jos sääntönä olisi, että kaikki oikeudenkäyntikulut voidaan periä takaisin, asianosaisille voisi aiheutua erittäin vakavia taloudellisia seuraamuksia, jos ne häviävät asiansa. Tämä voisi estää niitä panemasta asiaa vireille tuomioistuimessa.

31. Belgian hallitus mainitsee aluksi direktiivin tavoitteet, jotka on vahvistettu sen johdanto-osan 10 ja 11 perustelukappaleessa, ja toteaa, että direktiivin keskeisenä tarkoituksena on taata oikeussuojakeinojen helpompi saatavuus immateriaalioikeuksien paremman suojan varmistamiseksi. Tämä on myös asianajajan käyttöön liittyvien palkkioiden ja kulujen korvaamisesta 21.4.2007 annetun lain¹⁰ tavoitteena, kuten sen perusteluissa todetaan. Oikeus saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi perustuu lisäksi suoraan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 6 artiklaan.

32. Belgian hallitus toteaa, että Belgian lainsäätäjän käyttöön ottaman sekajärjestelmän ansiosta on mahdollista taata taloudellisen riskin tietty ennustettavuus siinä tapauksessa, että asianosainen häviää asiansa, mikä paitsi edistää oikeussuojakeinojen saatavuutta myös suojelee asianosaista silloin, kun vastapuolen oikeudenkäyntikulut eivät ole kohtuulliset ja oikeasuhteiset. Sen mukaan kansallisen lainsäädännön antamista ennen kuultiin Belgian asianajajayhdistyksiä, jotka antoivat siitä myönteisen lausuntonsa ja jotka tuntevat parhaiten keskimääräiset asianajan palkkiot oikeusmenettelyissä, myös immateriaalioikeusriitoja koskevissa menettelyissä.

33. Alankomaiden hallitus tukeutuu siihen, että komission alkuperäisessä ehdotuksessa¹¹ mainittiin nimenomaisesti asianajajan palkkiot mutta lopullisessa tekstissä ei, ja väittää, että direktiivissä annetaan jäsenvaltioille vapaus päättää siitä, kuuluvatko asianajokustannukset niihin kustannuksiin, jotka asian hävinneen asianosaisen on korvattava. Väitteensä tueksi se viittaa myös TRIPS-sopimuksen 45 artiklan 2 kohtaan, johon direktiivi perustuu.¹²

34. Alankomaiden hallitus viittaa vapauteen valita menetelmä, jonka mukaisesti korvattavat oikeudenkäyntikulut määritetään, ja väittää, että täsmennyksen puuttuessa jäsenvaltioilla on vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan laaja harkintavalta valitessaan keinoja, joilla taataan tietyn säännöksen täysi vaikutus.

9 — http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2012/intellectual-property-rights/summary-of-responses_en.pdf

10 — Belgian hallitus korostaa, että kuten Belgian perustuslakituomioistuin totesi 18.9.2008 antamassaan tuomiossa nro 182/2008, jossa oli kyse 21.4.2007 annetun lain perustuslainvastaisuutta koskevasta kanteesta, lainsäätäjä on pyrkinyt takaamaan oikeusvarmuuden ja mukautumaan asianajokulujen korvaamista koskevan oikeuskäytännön kehitykseen sekä varmistamaan kaikkien yksityisten oikeuden tehokkaisuuden oikeussuojakeinoihin.

11 — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:52003PC0046&from=EN>

12 — Oikeusviranomaisilla on sen mukaan toimivalta määrätä oikeuksien loukkaaja maksamaan oikeudenhaltijan oikeudenkäyntikulut, joihin voivat kuulua soveltuvin osin myös asianajajien palkkiot (http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=305906)

35. Alankomaiden hallitus korostaa myös, ettei tämä laaja harkintavalta ole sattumaa, vaan se on nimenomaisesti myönnetty direktiivissä. Tästä on osoituksena ensinnäkin 14 artiklan yleinen ja joustava sanamuoto ja toiseksi ristiriita direktiiviehdotuksessa¹³ käytettyjen ilmaisujen ja lopullisen direktiivin sanamuodon välillä, sillä jälkimmäiseen lisättiin ilmaisu ”yleensä” ja siitä poistettiin asianajajan palkkioita koskeva nimenomainen viittaus. Näiden muutosten yhteydessä otettiin sen mukaan huomioon jäsenvaltioiden sääntelyjen huomattavat eroavaisuudet ja se, että jäsenvaltiot määräävät lähtökohtaisesti itse prosessioikeudestaan.

36. Jäsenvaltiot voivat siis vapaasti määrittää kohtuulliset ja oikeasuhteiset asianajokustannukset ja niiden korvaustavan joko vahvistamalla kiinteän summan tai muulla tapaa, mutta niiden on aina taattava direktiivin 14 artiklan täysi vaikutus.

37. Mainitulla artiklalla on tarkoitus varmistaa, etteivät asianosaiset jätä käyttämättä oikeuksiaan. Asianajokustannukset muodostavat kuluista suurimman osan, jonka suuruutta on kuitenkin vaikein ennakoita, joten ne voivat tässä mielessä olla esteenä oikeussuojakeinojen käytölle. Kiinteiden korvausten järjestelmä lisää taloudellisen riskin ennustettavuutta ja läpinäkyvyyttä ja poistaa näin oikeussuojakeinojen käyttöön liittyvän huomattavan esteen. Se täyttää lisäksi direktiivin 3 artiklan sisältyvän yleisen vaatimuksen, jonka mukaan toimenpiteet, menettelyt ja oikeussuojakeinot teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamiseksi eivät saa olla liian monimutkaisia tai kalliita. Kiinteän tariffin avulla voidaan muodostaa objektiivinen enimmäismäärä, jonka ylittävät kustannukset eivät enää täytä edellä mainittua vaatimusta.

38. Alankomaiden hallitus viittaa vielä direktiivin johdanto-osan 17 perustelukappaleeseen ja väittää, että kohtuullisuutta ja oikeasuhteisuutta on arvioitava kunkin yksittäistapauksen konkreettisten olosuhteiden näkökulmasta. Direktiivin 14 artikla ei estä asianajajan palkkioita koskevan enimmäismäärän asettamista, kunhan kyseisen tariffin avulla voidaan laskea kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut.

39. Alankomaiden hallituksen mukaan direktiivin 14 artikla ei siis estä laissa tai jollain muulla tavalla vahvistettua kiinteiden tariffien järjestelmää, jonka mukaisesti määritetään korvattavat asianajajan palkkiot, jos nämä tariffit ovat asian erityispiirteiden näkökulmasta kohtuullisten ja oikeasuhteisten oikeudenkäyntikulujen mukaiset.

40. Puolan hallituksen mukaan direktiivin 14 artiklassa ei edellytetä, että hävinnyt asianosainen maksaisi kaikki voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut, vaan ainoastaan kohtuulliset ja oikeasuhteiset kulut. Oikeudenkäyntikulujen maksuvelvoitetta voidaan pitää kohtuullisena juuri kiinteiden tariffien määrittämisen vuoksi.

41. Belgian järjestelmän mukaan hävinneen asianosaisen on korvattava vastapuolen kulut hyväksyttävien sosioekonomisten edellytysten mukaisesti. Lisäksi se estää voittanutta asianosaista sisällyttämästä kuluihin keinotekoisia tai perusteettomia kuluja joko käyttämällä toisen asianosaisen taloudellisiin resursseihin verrattuna suhteettomasti varoja tai toimimalla vilpillisessä mielessä siten, että se pyrkii saattamaan hävinneen asianosaisen vastuulle sekä tämän vaatimusten hylkäämisestä aiheutuneet kielteiset vaikutukset että myös keinotekoisia kustannuksia.

42. Direktiivin 14 artiklan tavoitteena on Puolan hallituksen mukaan ehkäistä se, että ne, joiden teollis- ja tekijänoikeuksia on loukattu, jättävät ryhtymättä oikeuksiensa turvaamiseksi käytävään oikeudelliseen menettelyyn. Belgian järjestelmässä asianosainen pystyy ennakoimaan sille korvattavat tai sen maksettavaksi tulevat oikeudenkäyntikulut. Tariffin määrittämisen ansiosta kulut ovat siis ennakoitavissa ja asianosaiset voivat vapaasti päättää, lähtevätkö ne puolustamaan oikeuksiaan.

13 — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:52003PC0046&from=EN>

B *Toinen ennakkoratkaisukysymys*

43. UVP ja Puolan hallitus eivät kummatkaan ole esittäneet huomautuksia toisesta kysymyksestä.

44. Telenet katsoo, että Belgian oikeuskäytäntö (jonka nojalla hävinneen asianosaisen tuottamus on todettava, jotta se voidaan velvoittaa korvaamaan asiantuntijakulut) on ristiriidassa direktiivin 14 artiklan kanssa. Kyseisessä artiklassa ei mainita tuottamuksen toteamisen edellytystä, ja siinä tarkoitettulla kohtuullisuudella viitataan ainoastaan yleiseen sääntöön liittyvään oikaisumenetelmään eli kaikkien kohtuullisten ja oikeasuhteisten kulujen sisällyttämiseen, eikä se ole säännön lähtökohtana.

45. Komissio katsoo, että teknisen asiantuntija-avun kulut sisältyvät 14 artiklassa tarkoitettuun oikeudenkäyntikulujen käsitteeseen ja ne voidaan korvata. Edellytys, jonka mukaan tuottamus on todettava, jotta kuluja voidaan korvata, ei ole kyseisen artiklan mukainen seuraavista syistä:

- Kyseisen 14 artiklan sanamuoto ei sisällä tällaista edellytystä eikä sen nojalla voida katsoa, että asiantuntijakuluja olisi kohdeltava muista kuluista poikkeavalla tavalla.
- Tuottamusedellytys estää selvästi asian voittanutta asianosaista saamasta korvauksen kuluista, joita sille on aiheutunut asiantuntijanäytön esittämisestä oikeudenkäynnissä.
- Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, vaikka se koskeekin muiden alojen vahingonkorvausvelvollisuutta, on todettu, ettei tuottamuksen toteaminen voi olla lisäedellytyksenä vastuun syntymiselle.¹⁴

46. Belgian hallituksen mukaan asiantuntijapalkkioihin liittyvät kulut eivät kuulu 21.4.2007 annetun lain soveltamisalaan. Belgian Hof van Cassatie (kassaatiotuomioistuin) on vahvistanut näiden kulujen korvaamisen periaatteen tiettyjen edellytysten täytyessä: on osoitettava tuottamuksellinen toiminta, josta on aiheutunut asiantuntijakuluista ja -palkkioista koostuva vahinko, ja tuottamuksellisen teon ja teknisen avun tarpeen välillä on oltava syy-yhteys.

47. Belgian hallituksen mukaan tässä oikeuskäytännössä sallitaan asiantuntijakulujen periminen takaisin kokonaisuudessaan siltä osin kuin ne liittyvät vahinkoon, joka hävinneen asianosaisen on korvattava sopimusperusteisen tai sopimukseen perustumattoman vastuun vuoksi. Järjestelmä on siis sopusoinnussa direktiivin 14 artiklan kanssa.

48. Alankomaiden hallituksen mukaan hävinneen asianosaisen on korvattava asiantuntijakulut siltä osin kuin ne ovat kohtuulliset ja oikeasuhteiset. Mainitussa 14 artiklassa ei anneta mahdollisuutta suppeaan tulkintaan, jonka mukaan asiantuntijakulut korvattaisiin ainoastaan silloin, kun hävinneen asianosaisen tuottamus on todettu.

14 — Tuomio Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383); tuomio Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208) ja tuomio Strabag ym. (C-314/09, EU:C:2010:567).

IV Asian tarkastelu

A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

49. Direktiivin 14 artiklaan sisältyy kaksi oikeudellista käsitettä (”oikeudenkäyntikulut” ja ”muut oikeudenkäynnin voittaneelle osapuolelle aiheutuneet kulut”), joiden yksityiskohtainen tarkastelu ei ole tarpeen ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastaamiseksi, sillä asianajajan palkkiot sisältyvät ongelmitta oikeudenkäyntikuluihin. Oikeudenkäyntikulut sisältävät määritelmänsä mukaisesti nämä palkkiot,¹⁵ kuten käy ilmi sekä Belgian lainsäädännöstä¹⁶ ja muiden jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksistä että unionin tuomioistuimen työjärjestyksestä.¹⁷

50. Kun voittaneen asianosaisen asianajajan palkkiot ovat kohtuulliset ja oikeasuhteiset, direktiivin 14 artiklassa säädetään *yleisenä sääntönä*, että ne kuuluvat hävinneen asianosaisen maksettaviksi, ”jollei se ole kohtuutonta”. Siinä otetaan käyttöön yleinen sääntö, josta voidaan poiketa muun muassa silloin, kun säännön vaikutukset ovat yksittäistapauksessa kohtuuttomat.

51. Kohtuullisuuden ja oikeasuhteisuuden määritelmät¹⁸ ovat siten keskeisiä sen selvittämisessä, onko oikeudenkäyntikulujen maksamiseen velvollisen asianosaisen maksettava toisen asianosaisen asianajajan palkkiot. Molempien vaatimusten on täyttyvä, jotta 14 artiklan sääntöä sovelletaan, mikä on johdonmukaista direktiivin 3 artiklan kanssa, jonka mukaan teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseksi tarvittavien toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on oltava ”oikeudenmukaisia, tasapuolisia ja oikeasuhteisia”.

52. Palkkioiden kohtuullisuuden arvioinnissa on otettava ensinnäkin huomioon kohtuullisen edellytyksen käsite, johon viitataan direktiivin 14 artiklan saksankielisessä toisinnossa.¹⁹ Kansallisessa lainsäädännössä voitaisiin ehkä pitää asianajajakulujen korvaamista kohtuuttomana esimerkiksi silloin, kun asianajajan osallistuminen tiettyyn oikeudenkäyntiin on ollut tarpeetonta. Kulut, joiden korvaamista hävinneeltä asianosaiselta vaaditaan, voidaan siis rajata niihin ”välttämättömiin kustannuksiin”, joita riita-asian voittaneelle asianosaiselle on aiheutunut.²⁰

53. Toiseksi on arvioitava, ovatko asianajajan palkkiot oikeasuhteisia eli onko niillä vaadittu yhteys tiettyihin muuttujiin, jotka nekin on vahvistettava kansallisessa lainsäädännössä tai tuomioistuimessa. Tekijöitä, kuten oikeusriidan kohde, kohteen arvo, esille tulleiden oikeudellisten kysymysten monitahoisuus, puolustukseen käytetty aika ja resurssit, sen asianosaisen maksukyky, joka on velvoitettu korvaamaan oikeudenkäyntikulut, ja muut vastaavat seikat, voidaan arvioida sen selvittämiseksi, ovatko immateriaalioikeuksien suoja koskevan oikeusriidan voittaneen asianosaisen hävinneeltä asianosaiselta korvattavaksi vaatimat asianajajan palkkiot asianmukaiset (oikeasuhteiset) näihin tekijöihin nähden.

15 — Mielestäni merkitystä ei ole sillä, että direktiivin laadinnan aikana sen 14 artiklasta poistettiin nimenomainen viittaus asianajajan palkkioihin, sillä nämä ovat nimenomaisesta maininnasta riippumatta yksi tyypillisimmistä oikeudenkäyntikulujen osatekijöistä.

16 — Ks. Belgian siviiliprosessilain 1018 §:n 6 momentti.

17 — Työjärjestyksen 144 artiklan b alakohta. Unionin tuomioistuin on vakiintuneessa oikeuskäytännössään viitannut kohtuullisuuden, oikeasuhteisuuden ja asianmukaisen arvioinnin käsitteisiin määrittäessään asianosaisten korvattavaksi tulevia oikeudenkäyntikuluja. Näin mm. tuomiossa Deoleo v. Aceites del Sur-Coosur (C-498/07 P-DEP, EU:C:2013:302, 35 kohta); tuomiossa Zafra Marroquinos v. Calvin Klein Trademark Trust, (C-254/09 P-DEP, EU:C:2012:628, 31 kohta); tuomiossa Internationaler Hilfsfonds v. komissio (C-208/11 P-DEP, EU:C:2013:304, 30 kohta); tuomiossa Saksa ym. v. komissio (C-75/05 P ja C-80/05 P, EU:C:2013:458, 48 kohta); tuomiossa CPVO v. Schröder (C-38/09 P-DEP, EU:C:2013:679, 36 kohta); tuomiossa Elf Aquitaine v. komissio (C-521/09 P-DEP, EU:C:2013:644, 28 kohta) ja tuomiossa Wedl & Hofmann v. Reber Holding (C-141/13 P-DEP, EU:C:2015:133, 28 kohta).

18 — Joissakin direktiivin kielitoisinnossa nämä kaksi määritelmää määrittävät sekä oikeudenkäyntikuluja että muita oikeudenkäynnistä aiheutuneita kuluja. Toisissa taas (ranskan-, espanjan- ja italiansäädännössä) ne määrittävät ainoastaan oikeudenkäyntikuluja. Säännöksen merkityksen mukaista on ulottaa määritelmät koskemaan molempia kuluja, kuten on tehty englannin-, saksan-, portugalin- ja hollanninkielisissä toisinnossa.

19 — Direktiivin 14 artiklan saksankielisessä toisinnossa käytetään ilmaisua ”Prozesskosten und sonstigen Kosten – – soweit sind *zumutbar* und angemessen” (kursivointi tässä).

20 — Välttämättömien kustannusten käsite sisältyy edellä mainittuun unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 114 artiklan b alakohtaan otsikon ”Korvattavat kulut” alle. Niihin luetaan erityisesti ”matka- ja oleskelukulut sekä asiamiehen, avustajan tai asianajajan palkkio”.

54. Käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole lausunut Telenetin etuja puolustaneen asianajajan palkkioiden kohtuullisuudesta ja oikeasuhteisuudesta. Tämän arviointi kuuluu ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimeen yksinomaiseen toimivaltaan, eikä unionin tuomioistuin voi korvata sen arviointia omalla arvioinnillaan. Ennakkoratkaisupyynnöön on siis vastattava siten, ettei puututa asiaa käsittelevän kansallisen tuomioistuimen arvioon siitä, onko Telenetin asianajokuluina vaatima 185 462,55 euron summa kohtuullinen ja oikeasuhteinen ratkaistun riita-asian olosuhteisiin nähden. Jos se toteaa näin olevan, sen on vielä pohdittava, onko kyseisen summan palauttaminen kohtuullisuuden vaatimuksen mukaista, minkä se voi siis tehdä vapaasti. Nämä arvioinnit eivät liity päätökseen siitä, onko enimmäismäärä, jota käsittelem jäljempänä, pätevä unionin oikeuden näkökulmasta.

55. Sen paremmin direktiiviä kokonaisuudessaan kuin 14 artiklaakaan ei voida tulkita ottamatta huomioon unionin oikeusjärjestyksen perustana olevia arvoja ja periaatteita, joihin kuuluvat sekä oikeusvarmuus että oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan oikeusturvan saatavuuden näkökulmasta.

56. Vaikka joissakin huomautuksissa, erityisesti Belgian hallituksen huomautuksissa, vedottiin jäsenvaltioiden menettelylliseen itsemääräämisoikeuteen, direktiivin 14 artiklan tulkinnassa on otettava huomioon teleologinen merkitys: direktiivin tavoitteena on lähentää jäsenvaltioiden lainsäädäntöjä, jotta voidaan varmistaa immateriaalioikeuksien suojan korkea, yhdenvertainen ja *yhdenmukainen* taso sisämarkkinoilla. Jäsenvaltioiden on tämän tavoitteen mukaisesti määritettävä täsmälliset toimenpiteet, menettelyt ja oikeussuojakeinot immateriaalioikeuksien suojaamiseksi, kuitenkin direktiivissä vahvistettuja oikeussääntöjä noudattaen.

57. Näistä oikeussäännöistä korostuu eräs seikka, jonka merkitystä ei myöskään pidä ohittaa: ne menettelyt ja oikeussuojakeinot, joita jäsenvaltioiden on otettava käyttöön tässä yhteydessä, eivät saa olla ”liian monimutkaisia tai kalliita” (direktiivin 3 artiklan 1 kohta). Näin ollen niihin liittyvistä oikeusmenettelyistä aiheutuvat kulut eivät voi olla asianosaisille kohtuuttoman kalliita.²¹

58. Systemaattisesti tarkasteltuna vahingonkorvaukset ja oikeudenkäyntikulut kuuluvat direktiivin samaan, kuudenteen jaksoon. Vaikka sen johdanto-osan 26 perustelukappaleessa, joka koskee loukkauksesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamista, ei viitata oikeudenkäyntikuluihin, näiden käsitteiden sijainnin perusteella ne voidaan kuitenkin luokitella yhdeksi tekijäksi, joka direktiivissä otetaan huomioon immateriaalioikeuksien haltijoille määritettävän vahingonkorvauksen yhteydessä. Se on kuitenkin tehty ottamalla käyttöön pelkkä yleinen sääntö, josta voidaan poiketa ja jonka soveltamisen edellytykseksi on asetettu tiettyjä tekijöitä, jotka ovat vahingonkorvausjärjestelmästä erillisiä.

59. Unionin tuomioistuin on lausunut immateriaalioikeuksien suojaa koskevissa oikeudenkäynneissä aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista tuomiossa *Realchemie Nederland*²² ja tuomiossa *Diageo Brands*.²³ Näistä tuomioista ja etenkin tuomion *Realchemie Nederland*²⁴ 49 kohdasta voidaan päätellä, että direktiivin 14 artikla on täydentää immateriaalioikeuksien haltijan oikeutta saada korvaus aiheutuneesta vahingosta kokonaisuudessaan. Unionin tuomioistuin korostaa vielä, että direktiivin 14 artiklan tarkoituksena on vahvistaa immateriaalioikeuksien suojan tasoa ehkäisemällä se, että ne, joiden oikeuksia on loukattu, jättävät ryhtymättä oikeuksiensa turvaamiseksi käytävään oikeudelliseen menettelyyn.

21 — Sama huoli on havaittavissa yleisön osallistumisesta tiettyjen ympäristöä koskevien suunnitelmien ja ohjelmien laatimiseen sekä neuvoston direktiivien 85/337/ETY ja 96/61/EY muuttamisesta yleisön osallistumisen sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeuden osalta 26.5.2003 annettussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2003/35/EY (EUVL L 156, s. 17). Kahden viimeksi mainitun direktiivin 10 a artiklan 5 kohdassa ja 15 a artiklan viidennessä kohdassa edellytetään, etteivät oikeusmenettelyt saa olla niin kalliita, että se olisi esteenä menettelyyn osallistumiselle.

22 — C-406/09, EU:C:2011:668, 48 ja 49 kohta.

23 — C-681/13, EU:C:2015:471, 72 kohta.

24 — C-406/09, EU:C:2011:668. Yleissääntönä on, että immateriaalioikeuksien loukkaaja vastaa kaikista toimintansa taloudellisista seurauksista.

60. Tuomiossa *Realchemie Nederland* unionin tuomioistuin ei kuitenkaan lausunut oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuudesta tai oikeasuhteisuudesta, koska niistä ei ollut kyse taustalla olleessa ennakkoratkaisupyynnössä.²⁵ Vielä ei siis ole käsitelty 14 artiklan tulkintaa ja soveltamisalaa, joista on kyse käsiteltävässä ennakkoratkaisupyynnössä.

61. Oikeuskäytännössä vahvistettu oikeusvarmuuden periaate liittyy tuomioistuinmenettelyssä annettavan vastauksen ennakoitavuuteen. Unionin tuomioistuin on todennut useaan otteeseen, että ”unionin lainsäädännön on oltava yksiselitteistä ja yksityisten on voitava ennakoida sen soveltaminen ja – – oikeusvarmuuden pakottavaa vaatimusta on sovellettava erityisen ankarasti silloin, kun kyse on sääntelystä, josta saattaa aiheutua taloudellisia seurauksia, jotta asianomaisten olisi mahdollista täsmällisesti tuntea tällä sääntelyllä heille asetettujen velvollisuuksien laajuus”.²⁶

62. Tästä direktiivin 14 artiklan asianmukaista tulkintaa tukevasta periaatteesta seuraa, että jäsenvaltioiden on edistettävä mekanismeja, joilla lisätään oikeudenkäyntikulujen ennakoitavuutta. Tuomiossa komissio v. *Yhdistynyt kuningaskunta*,²⁷ jossa unionin tuomioistuin tarkasteli kulusuojamääräystä koskevaa Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädäntöä, se korosti tarvetta taata sekä tuomioistuinmenettelyn kulujen korvaamisvelvollisuuden että niiden määrän kohtuullinen ennustettavuus.

63. Ei ole yllättävää, että tietyt kirjallisia huomautuksia esittäneet osapuolet ovat huomauttaneet, että ennakoitavuus ja oikeusvarmuus ovat keskeisiä tekijöitä oikeudenkäyntikulujen määrän määrittämisessä. Asiaa vireille pantaessa yksi ratkaisevista tekijöistä on oikeudenkäynnistä aiheutuvat kulut ja ennakoitavissa oleva taloudellinen rasite, joka vahinkoa kärsineeseen osapuoleen kohdistuu.

64. Tästä näkökulmasta en voi hyväksyä direktiivin 14 artiklan tulkitsemista siten, että oikeudenkäyntikuluihin on luettava kaikki asianajajan palkkiot, jotka ovat aiheutuneet voittaneelle asianosaiselle. Ehdotan sen sijaan, että a) korvattavat oikeudenkäyntikulut kattavat ainoastaan kussakin yksittäistapauksessa kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja että b) jäsenvaltiot voivat ennakoitavuuteen liittyvistä pakottavista syistä määrittää objektiivisesti ja yleisesti korvattavan enimmäismäärän asteikolla, jollainen sisältyy riidanalaiseen Belgian lainsäädäntöön.

65. Asianajaja–asiakas-suhdetta ei pidä sekoittaa sellaiseen suhteeseen, josta syntyy oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuus. Ensimmäinen näistä on palvelua koskeva sopimussuhde, jossa asiakas ja asianajaja vahvistavat vapaasti asiakkaan asianajajalle maksaman taloudellisen vastikkeen määrän. Toinen on prosessioikeudellinen suhde, jossa hävinneen asianosaisen on korvattava voittaneelle asianosaiselle oikeudenkäynnistä aiheutuneet kulut.

25 — Tuomio C-406/09, EU:C:2011:668. Kyseisessä tuomiossa tarkasteltiin ainoastaan sitä, kuuluivatko jäsenvaltiossa vireille pannusta eksekvatuurimenettelystä, jolla vaadittiin toisessa jäsenvaltiossa immateriaalioikeuksien loukkausta koskevassa riita-asiassa annetun ratkaisun tunnustamista ja täytäntöönpanoa, aiheutuneet kulut direktiivin 14 artiklan soveltamisalaa.

26 — Tuomio *Irlanti v. komissio* (325/85, EU:C:1987:546, 18 kohta).

27 — C-530/11, EU:C:2014:67, 52 kohta ja sitä seuraavat kohdat. Sisäisessä oikeudessa pyrittiin rajoittamaan etukäteen niiden oikeudenkäyntikulujen määrää, joiden korvaamista voitiin vaatia oikeudenkäynnin päätteeksi.

66. Nämä kaksi suhdetta eroavat olennaisella tavalla toisistaan, sillä ensimmäisessä (sopimussuhde) ratkaiseva merkitys on subjektiivisilla seikoilla ja siinä asiakas yksin päättää, hyväksyykö se asianajajan asettamat taloudelliset ehdot vai valitsee se jonkun toisen puolustamaan itseään. Prosessioikeudellisessa suhteessa tällaista valinnanvapautta ei ole, joten on loogista soveltaa objektiivisia perusteita,²⁸ joiden mukaisesti korvattavien palkkioiden määrä täsmennetään tai sitä mahdollisesti muutetaan, sillä korvaamiseen velvollisella asianosaisella ei ole mahdollisuutta vaikuttaa toisen asianosaisen tekemään päätökseen asianajajan valinnasta.

67. Objektiiviset perusteet voivat määräytyä vakiomääräisten asianajokustannusten perusteella, millä edistetään myös asianosaisten prosessuaalista yhdenvertaisuutta ja vältetään se, että suotuisammassa taloudellisessa tilanteessa oleva asianosainen siirtää valinnastaan aiheutuneet kulut vastapuolen maksettavaksi. Jos asianajokulut olisi mahdollista siirtää kokonaisuudessaan vastapuolen maksettavaksi, varakkaampi osapuoli voisi käyttää valinnanmahdollisuuttaan käytännössä voimakeinona. Jos vahinkoa kärsinyt osapuoli on vaarassa joutua maksamaan vastapuolen erittäin suuret asianajokulut, se voi todeta, ettei sen kannata puolustaa oikeuksiaan oikeusteitse vaan että on turvallisempaa luopua kanteen nostamisesta. Asianosaisten prosessuaalisen yhdenvertaisuuden periaate ja tehokkaita oikeussuojakeinoja koskeva oikeus, johon koko tämä keskustelu väistämättä liittyy,²⁹ voisivat jäädä merkityksettömiksi.

68. On totta, että direktiivin 3 artiklan 2 kohdan mukaan teollis- ja tekijänoikeuksien alaan liittyvien menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on oltava ”tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia”. Varoittava vaikutus voi kuitenkin olla kaksisuuntainen: se voi vähentää vahinkoa kärsineen osapuolen halukkuutta kanteen nostamiseen yhtäältä siksi, että asian hävitessään hän joutuisi maksamaan erittäin suuret oikeudenkäyntikulut, ja toisaalta siksi, että asian voittaessaan hän saisi korvauksena vain pienen osan hänelle aiheutuneista kuluista. Mielestäni tällaiset menettelyt ovat asianmukaisella tavalla varoittavia oikeudenkäyntikulujen näkökulmasta silloin, kun kulut lasketaan ennakoitavissa olevien ja etukäteen vahvistettujen ohjeiden mukaisesti ja objektiivisesti kohtuullisin ja oikeasuhteisin ehdoin. Hävinneen asianosaisen korvattavaksi kuuluvat asianajokulut voisivat muodostaa esteen oikeussuojakeinojen käyttämiselle (tämä seikka on siinä määrin varoittava, että menettelystä tulee direktiivin 3 artiklassa tarkoitettulla tavalla ”liian kallis”), jos niiden määrän määrittämisestä vastaisi yksinomaan voittanut asianosainen eikä mikään ulkopuolinen taho valvoisi näitä määriä.

69. Noudattaako näitä perusteita Belgiassa käytössä olevan kaltainen järjestelmä, jossa on asetettu enimmäismäärä niille asianajajan palkkioille, jotka oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen veloitettun asianosaisen on korvattava? Yksikään ennakkoratkaisupyynnön kohteena olevan asian osapuoli (Telenet mukaan luettuna) ei ole väittänyt, että absoluuttiset rajoitukset sinänsä rikkoisivat direktiivin 14 artiklaa,³⁰ ja olen tästä samaa mieltä.³¹ Komissio katsoo nimenomaisesti, ettei kyseisessä säännöksessä suljeta pois kiinteämääräisten korvausten järjestelmiä, sillä niiden käyttöönotto kuuluu jäsenvaltioiden harkintavaltaan. Alankomaat toteaa huomautuksissaan samansuuntaisesti, että direktiivin 14 artiklaan sisältyvät ilmaisut ”kohtuulliset ja oikeasuhteiset” ja ”jollei se ole kohtuutonta” ovat niin laajoja, että ne antavat jäsenvaltioille valinnanvapauden.

28 — Unionin tuomioistuin on käyttänyt oikeudenkäyntikulujen objektiivisen kohtuullisuuden käsitettä tuomiossa Edwards ja Pallikaropoulos (C-260/11, EU:C:2013:221), jonka 40 kohdassa se pohti kantajan edun ja yleisen edun (joka liittyy kyseisessä asiassa ympäristönsuojeluun) välistä tasapainoa ja totesi, että ”arviointia ei – – voida suorittaa ainoastaan asianomaisen henkilön taloudellisen tilanteen perusteella, vaan sen on perustuttava myös oikeudenkäyntikulujen määrän objektiiviseen tarkasteluun – –. Menettelystä aiheutuvat kustannukset eivät saa olla tietyissä tapauksissa objektiivisesti tarkasteltuna kohtuuttomia. Siten menettelystä aiheutuvat kustannukset eivät saa ylittää asianomaisen henkilön taloudellisia voimavaroja eivätkä missään tapauksessa saa olla objektiivisesti tarkasteltuna kohtuuttomia”.

29 — Näin on siksi, että oikeus tehokkaihin oikeussuojakeinoin on tunnustettu Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa. Tällä on merkitystä käsiteltävässä asiassa, koska sen kohde kuuluu unionin oikeuden soveltamisalaan (perusoikeuskirjan 51 artikla).

30 — Jotkin osapuolet ovat viitanneet väitteidensä tueksi sopimukseen yhdistetystä patenttituomioistuimesta (EUVL 2013, C 175, s. 1), jossa määrätään paitsi kohtuullisuuden ja oikeasuhteisuuden perusteiden soveltamisesta, myös oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärästä seuraavaa: ”Oikeudenkäynnin hävinneen asianosaisen on pääsääntöisesti korvattava kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja muut oikeudenkäynnin voittaneelle asianosaiselle aiheutuneet kulut *työjärjestyksen mukaiseen enimmäismäärään saakka*, jollei se ole kohtuutonta.” (Kursivointi tässä).

31 — Telenetin asianajaja totesi istunnossa, ettei hän vastustaisi kuninkaan päätöksellä vahvistetun enimmäismäärän soveltamista, jos se olisi korkeampi.

70. Belgian kuningaskunta puoltaa jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaatteen soveltamista. Kuten edellä totesin, olen kuitenkin sitä mieltä, että koska direktiivi sisältää erityisen säännöksen, jolla pyritään yhdenmukaistamaan tiettyjä (immateriaalioikeuksien alan) oikeusriitoja koskevien oikeudenkäyntikulujen kohtelu, menettelyllisten keinojen sääntely kuuluu epäilemättä jäsenvaltioiden toimivaltaan direktiivissä asetetuissa rajoissa.³²

71. Belgian asianajokulujen korvausjärjestelmässä, joka perustuu siihen, että hävinnyt asianosainen maksaa voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut, on vahvistettu korvausoikeuden ala- ja ylärajat oikeusriidan kohteen arvon perusteella.³³ Sen täsmällisen määrän, jonka korvaamista voidaan vaatia, vahvistaa asian ratkaiseva tuomioistuin, joka ottaa huomioon asian olosuhteet, kuitenkin mainittuja enimmäis- ja vähimmäismääriä noudattaen.

72. Pääasiassa tuomioistuin määrittä ensimmäisessä oikeusasteessa aiheutuneiden asianajajan palkkioiden määräksi 11 000 euroa, joka on enimmäismäärä kanteissa, joiden kohteen arvoa ei voida määrittää, kuten kuninkaan päätöksen 3 §:ssä säädetään. Mainittu summa on kuitenkin huomattavasti pienempi kuin ne oikeudenkäyntikulut, joiden korvaamista voittanut asianosainen vaati (yli 185 000 euroa). Ensivaikutelmasta huolimatta tämä seikka ei tosiasiallisesti ole merkityksellinen, sillä yhtäältä unionin tuomioistuimen tehtävänä ei ole päättää, ovatko palkkiot kohtuullisia ja oikeasuhteisia, vaan se on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä, ja toisaalta toimitettujen tietojen perusteella ei ole mahdollista päätellä, mikä olisi asianmukainen tasapainopiste.

73. Mielestäni vastauksen antamiseksi on arvioitava Belgian järjestelmää kokonaisuudessaan niiden vakiomääraisten asianajajan palkkioiden mukaisesti, joita Belgiassa sovelletaan. Vaikka direktiivin 14 artiklassa on haluttu yhdenmukaistaa kaikkien jäsenvaltioiden immateriaalioikeuksia koskevissa menettelyissä sovellettavien oikeudenkäyntikulujen järjestelmät, siinä ei kuitenkaan pyritä yhdenmukaistamaan tai lähentämään jäsenvaltioiden asianajajan palkkioita, jotka ovat tunnetusti hyvin erilaisia. Kuninkaan päätöksen tekemisen yhteydessä otettiin huomioon Belgian ammattijärjestöjen (asianajajayhdistysten) myönteinen lausunto, minkä vuoksi on oletettava, että siinä mainitut enimmäissummat noudattavat Belgiassa sovellettavien asianajajan palkkioiden keskiarvoa. Nämä ammattijärjestöt pystyvät parhaiten vahvistamaan objektiivisesti kohtuulliset keskiarvot, joita suurempia vastapuolen asianajajan palkkioita ei voida velvoittaa korvaamaan Belgiassa.

74. Belgian lainsäätäjän suunnittelemaa järjestelmää tukee lisäksi se, että oikeudenkäyntikulut, joiden maksamiseen asianosaiset voidaan velvoittaa, ovat ennakoitavissa jo menettelyn alusta saakka. Kuten edellä korostettiin, oikeusvarmuuden suojaaminen edellyttää varmoja tietoja (kiinteä määrä tai prosenttiosuus), joiden perusteella voidaan laskea taloudellinen riski, joka liittyy oikeudenkäynnin vireillepanoon tai siinä puolustautumiseen.

75. Edellä esitetyn perusteella katson, ettei unionin tuomioistuin voi direktiivin 14 artiklan nojalla ”korjata” sitä Belgian lainsäätäjän ratkaisua, jonka se on ilmaissut edellä mainituissa kahdessa kansallisessa säädöksessä asettamalla asianajajan palkkioille enimmäismäärän, jonka ylittävää toisen asianosaisen asianajajan palkkioiden määrää oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen veloitettua asianosaista ei voida velvoittaa korvaamaan. Katson, että Belgian viranomaiset ovat ottaneet käyttöön

32 — Tuomion Diageo Brands (C-681/13, EU:C:2015:471) 73 kohdassa unionin tuomioistuin totesi, että direktiivin säännöksillä ei ole tarkoitus säännellä kaikkia immateriaalioikeuksiin liittyviä näkökohtia vaan vain näiden oikeuksien noudattamiseen ja loukkaamiseen liittyviä kysymyksiä velvoittamalla valtiot säätämään tehokkaista oikeussuojakeinoista, joilla suojattujen immateriaalioikeuksien loukkaukset voitaisiin välttää, lopettaa tai korjata.

33 — Tämän ratkaisuehdotuksen 16 kohdassa olevasta taulukosta käyvät ilmi oikeusriidan kohteen arvoon perustuvat enimmäismäärät. Kun arvoa ei voida määrittää, vaihteluväli on 82,50 eurosta 11 000 euroon. Esitetyt määrät koskevat menettelyn kutakin vaihetta eli kutakin oikeusastetta erikseen.

asianajajan enimmäispalkkioita (jotka hävinneen asianosaisen on korvattava) koskevan järjestelmän tarkkojen tietojen perusteella ja omien vakiomääraisten kulujensa mukaisesti siten, että huomioon on otettu muun muassa asianajotoiminnan erityistilanne Belgiassa, ja tätä toteamusta tukee kyseisten säännösten lainsäädäntöhistoria.³⁴

76. Tässä järjestelmässä enimmäis- ja vähimmäismäärät on siis vahvistettu siten, että kanteissa, joissa kohteen arvo on määritetty, kussakin oikeusasteessa voidaan korvata enintään 30 000 euron palkkiot, ja kanteissa, joissa kohteen arvoa ei ole määritetty, kussakin oikeusasteessa enintään 11 000 euron palkkiot, mitä voitaneen kritisoida muista näkökulmista, mutta järjestelmä on kuitenkin direktiivin 14 artiklan mukainen. Järjestelmää voitaisiin epäilemättä parantaa (esimerkiksi sallimalla yksittäiset poikkeukset poikkeuksellisissa tilanteissa), mutta se ei sellaisenaan ole ristiriidassa kyseisen artiklan kanssa, jossa – kuten edellä jo totesin – otetaan käyttöön yleinen sääntö, josta voidaan poiketa, ja tukeudutaan kohtuullisuuteen ja oikeasuhteisuuteen, joiden ansiosta jäsenvaltioilla on erityinen toimintavapaus sääntelyn alalla. Kansallinen lainsäätäjä voi nähdäkseni itse määrittää muun muassa Belgian oikeuskulttuurin ja asianajotoiminnan tilanteen perusteella sen enimmäismäärän, jonka ylittävät asianajajan palkkiot eivät enää ole siinä määrin kohtuullisia, että hävinnyttä asianosaista voitaisiin vaatia korvaamaan ne.

B Toinen ennakkoratkaisukysymys

77. Toiseen kysymykseen vastaamisessa lähtökohdaksi on otettava ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämä kuvaus kansallisesta lainsäädännöstä. Sen lähtökohtana on, että "[Belgian oikeuskäytännön] mukaan teknisen avustajan kulut voidaan määrätä korvattaviksi vain tapauksissa, joissa tuottamus todetaan (sopimusperusteisen tai sopimukseen perustumattoman vastuun nojalla)". Asianosaiset ovat yksimielisiä siitä, että asiantuntijakulujen (mukaan luettuina teknisen asiantuntijan tai avustajan kulut) korvaamiseen ei sovelleta asianajajan palkkioiden korvaamista koskevia voimassa olevia sääntöjä.

78. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin epäilee sitä, onko näiden kulujen korvaamista koskeva Belgian oikeuskäytäntö sopusoinnussa direktiivin 14 artiklan kanssa. Muiden osapuolten kuin Belgian hallituksen käsiteltävässä asiassa esittämien kirjallisten huomautusten mukaan oikeuskäytäntö on ristiriidassa artiklan kanssa.

79. Ennen vastauksen antamista on tehtävä muutama täsmennys. Ensinnäkin on niin, että teknisten asiantuntijoiden ja avustajien osallistumisesta aiheutuvien kulujen käsitteeseen voidaan lukea erilaisia kuluja, jotka eivät välttämättä kuulu oikeudenkäyntikulujen käsitteeseen. Viimeksi mainittu käsite ei kata kuluja, jotka ainoastaan "liittyvät" kanteen nostamiseen tai jotka ovat aiheutuneet "sen yhteydessä", vaan ainoastaan ne kulut, jotka johtuvat välittömästi ja suoraan oikeudenkäynnistä. Luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö voi toteuttaa oikeudenkäyntiä edeltäviä toimia tai kuulla alustavasti tiettyjä avustajia tai asiantuntijoita, eivätkä nämä kulut kuulu oikeudenkäyntikuluihin. Direktiivin johdanto-osan 26 perustelukappaleen mukaan teollis- ja tekijänoikeuksien suojaamisen yhteydessä "tutkimuksista ja tunnistamisesta aiheutuneet kulut" kuuluvat oikeudenkäyntikuluja koskevan artiklan (14 artikla) sijasta vahingonkorvauksia koskevan artiklan (13 artikla) soveltamisalaan.

³⁴ — Belgian perustuslakituomioistuin totesi tuomiossaan nro 182/2008, että 21.4.2007 annetussa laissa ja sen täytäntöönpanosta tehdyssä kuninkaan päätöksessä rajataan hävinneen asianosaisen korvattavaksi kuuluvaa voittaneen asianosaisen kulujen määrää, millä "lainsäätäjä pyrkii säilyttämään epäsuotuisammassa asemassa olevien henkilöiden oikeuden saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi ja välttämään tai vähentämään pääprosessiin liittyviä lisäprosesseja korvattavien palkkiomäärien tapauksessa".

80. Toiseksi on täsmennettävä, että Belgian siviiliprosessilaissa (1018 §:n 4 momentti) mainitaan hävinneen asianosaisen maksettavaksi kuuluvina oikeudenkäyntikuluina todistajien ja asiantuntijoiden kulut, jotka ovat aiheutuneet hyväksytyistä prosessuaalisista tutkintatoimenpiteistä. Näihin asiantuntijakuluihin ei nähtävästi sovelleta (subjektiivista) tuottamuksellisuuden vaatimusta, johon ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa, vaan (objektiivista) sääntöä, jonka mukaan hävinnyt asianosainen maksaa voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut.

81. On kuitenkin selvitettävä, mihin asiantuntijakustannuksiin Belgian oikeuskäytännössä tarkkaan ottaen viitataan, kun kulujen korvaaminen liitetään vahingon taustalla olevaan tuottamukseen, joka synnyttää korvausvelvollisuuden.³⁵ Teknisen näytön esittämisestä aiheutuvia kuluja on kahdenlaisia: a) asiantuntijoiden oikeudenkäyntiin osallistumisesta aiheutuneet kulut, joista säädetään siviiliprosessilain 1018 §:n 4 momentissa ja b) oikeudenkäynnin ulkopuoliset kulut, jotka liittyvät kanteen nostamiseen tai puolustuksen valmisteluun. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen ja Belgian hallituksen esille ottamassa oikeuskäytännössä käsitellään nähdäkseni ainoastaan viimeksi mainittuja kuluja.

82. Edellä esitettyjen varaumien vuoksi ehdottamassani vastauksessa on kaksi puolta. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esille ottama kansallinen oikeuskäytäntö ei nähdäkseni ole ristiriidassa direktiivin 14 artiklan kanssa, kun korvattavaksi vaadittuja tekniseen apuun liittyviä kuluja ei voida sisällyttää oikeudenkäyntikulujen käsitteeseen niiden erityispiirteiden perusteella, kuten siksi, että ne ovat aiheutuneet oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa, tai muulla perusteella, joista joitakin käsitteelin edellä. Tällaisessa tilanteessa on mahdollista, että ne voidaan korvata direktiivin 13 artiklan perusteella, sillä sen mukaan huomioon voidaan ottaa tuottamuksen käsitteeseen liittyviä seikkoja ("loukkaaja, joka tiesi tai jolla oli riittävät perusteet tietää ryhtyneensä loukkaavaan tekoon" on velvollinen korvaamaan kulut).

83. Edellä esitetystä ehdotuksesta seuraa toisaalta, että hävinneen asianosaisen on direktiivin 14 artiklan mukaisesti vastaavasti korvattava ne maksut, jotka ovat aiheutuneet asiantuntijan osallistumisesta immateriaalioikeuksien suojaamista koskevaan oikeudenkäyntiin ja jotka ovat suorassa ja välittömässä yhteydessä kanteen nostamiseen (jos ne ovat kohtuulliset ja oikeasuhteiset ja jos korvaaminen ei ole kohtuutonta), eikä tuottamusta ole tällöin tarpeen osoittaa.

84. Toiseen kysymykseen ehdottamani vastaus poikkeaa ensimmäiseen kysymykseen ehdottamastani vastauksesta, mikä johtuu siitä, että asiantuntijakuluihin oletettavasti sovellettavan sisäisen säännön (joka perustuu oikeuskäytäntöön) nojalla kyseisten kulujen korvaaminen voidaan sulkea pois kokonaan tai osittain immateriaalioikeuksiin liittyvissä oikeudenkäynneissä juuri tuottamusedellytyksen – jota ei sovelleta asianajajan palkkioihin – vuoksi. Näiden "oikeudenkäyntikulujen" (kunhan ne ovat tosiasiaa luonteeltaan sellaisia) yleisen poissulkemisen, joka voi perustua tällaisissa oikeusriidoissa sovellettavaan kansalliseen oikeuskäytäntöön, johdosta kulujen oikeasuhteisuutta ja kohtuullisuutta ei myöskään voida enää arvioida tapauskohtaisesti, mikä on mielestäni ristiriidassa sekä direktiivin 14 artiklan sanamuodon että sen tavoitteen kanssa.

35 — Sen paremmin kirjallisissa kuin suullisissakaan huomautuksissa ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla todettu, onko alalla annettu yleistä, vakiintunutta ja yhdenmukaista oikeuskäytäntöä. Joissakin Belgian Hof van Cassatien (kassaatio tuomioistuin) tuomioissa on todettu, että vahingon kärsineelle osapuolelle on korvattava tekniseen apuun liittyvät kulut vahingonkorvauksena, kun nämä kulut ovat olleet välttämättömiä vahingon arvon määrittämiseksi (esimerkiksi pakkolunastustapauksessa).

V Ratkaisuehdotus

85. Ehdotan edellä esitetyn perusteella, että unionin tuomioistuin vastaa esitettyihin kysymyksiin seuraavasti:

- 1) Teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta 29.4.2004 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2004/48/EY 14 artikla ei ole esteenä käsiteltävässä asiassa riidanalaisen kaltaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa asetetaan enimmäismäärä asian voittaneen asianosaisen asianajajan palkkioille, jotka oikeudenkäyntikulujen maksamiseen velvoitetun asianosaisen on maksettava kaikenlaisissa tuomioistuinmenettelyissä, myös immateriaalioikeuksien suojaa koskevissa tuomioistuinmenettelyissä.
- 2) Direktiivin 2004/48 14 artikla on esteenä sille, että tuottamuksen toteaminen asetetaan välttämättömäksi edellytykseksi sille, että hävinneen asianosaisen korvattavaksi voidaan määrätä voittaneen asianosaisen kohtuulliset ja oikeasuhteiset asiantuntijakulut, kunhan kulut ovat suorassa ja välittömässä yhteydessä immateriaalioikeuksien suojaa koskevan kanteen nostamiseen.